YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2026

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali
O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI TO‘LOV INFRATUZILMASINI SHAKILLANISHI VA RIVOJLANISH DINAMIKASI: TARIXIY, ILMIY HAMDA BOZOR TAHLILI 32
A.A. Akbarov, X.R. Aliyev

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME’YORIY-HUQUQIY ASOSLARI VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI....................42
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich

TURIZM KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA MOLIYAVIY AKTIVLARNING ROLI....................47
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKOLOGIK SOLIQLAR VA TO‘LOVLAR TIZIMI TAHLILI 53
Sadullayev Rasulbek Palvanbayevich, Abdolniyazov Murodbek Madiyarovich

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA IJTIMOIY HIMOYA TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISHLAR VA TIZIMGA KIRITILAYOTGAN O‘ZGARISHLAR....................59
Kasimova Gulyar Axmatovna, Aripova Kamola Botir qizi

MINTAQAVIY RIVOJLANISHNI KOMPLEKS BAHOLASH VA PROGNOZLASHDA EKONOMETRIK VA SUN’IY INTELLEKT USULLARINING INTEGRATSIYASI 64
Namazov Gafur Shokulovich

BALIQCHILIK SUBYEKTLARINI RIVOJLANTIRISHDA DUNYO MAMLAKATLARINING O‘RNI 69
Beglayev Uchqun Xurramovich

KAMBAG‘ALLIK FENOMENINING IJTIMOIY-IQTISODIY VA NAZARIY-KONTSEPTUAL ASOSLARI 75
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HISOB VA BIZNES JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO‘NALISHLARI 81
Artikova R.A.

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DIVIDEND TO‘LASH QOBILIYATI KOEFFITSIYENTINING MAQBUL ORALIG‘INI ANIQLASH VA UNING INVESTITSION SAMARADORLIKKA TA’SIRI....................88
Ibragimov G‘anijon G‘ayratovich

STRATEGIES TO RAISE AWARENESS OF NATURAL POLLUTION AMIDST RISING POPULATION DENSITY AND GDP PER CAPITA IN UZBEKISTAN....................93
Axliddin Aropitdinovich Valiyev, Askarov Farhod Rakhmatovich

РОЛЬ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ESG-ОРИЕНТИРОВАННОМ РАЗВИТИИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ....................99
Айматова Фарида Хуразовна

KORXONALARDA INVESTITSION FAOLIYATINI RIVOJLANISHINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.......... 107
Shukurillaev Jahongir Botir o‘g‘li

DEHQON XO‘JALIKLARINI MOLIYAVIY QO‘LLAB-QUVVATLASHDA KREDITLAR MIQDORINI DIFFERENSIYALLASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIY YONDASHUVLAR 113
Xakimov Zafar Ibragimovich

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI 118
Tadjimirzayev Anvar Abduvoxidovich, Batirova Raxima Abdujabborovna

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA HUDUDIY MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI....................124
Muhammadieva Nodira

SUN’IY INTELLEKT DAVRIDA HUDUDIY RIVOJLANISHNI STATISTIK HISOBLASH METODOLOGIYASINI QAYTA BAHOLASH MEZONLARI (SCOPUS VA WEB OF SCIENCE DA INDEKSLANGAN ILMIY NASHRLAR TAHLILI ASOSIDA)....................131
Santjar Abdumurodovich Sattorov

QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASIDA XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIY-IQTISODIY OMILLARI VA ISTIQBOLLARI 139
Allamuratova Perida Maxsetbaevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

XORAZM VILOYATIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI VA AHAMIYATI 144
Ro'zmatova Farahongiz Bekmurotovna, Yarmetova Nargiza Shiximbayevna

MAHALLIY VA XALQARO TURIZM BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI, TAMOYILLARI VA MEXANIZMLARI 152
Alikulov Samar Abdurashidovich

TRANSPORT XIZMATLARINING SOHALAR BO'YICHA TAQSIMOTI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI TASNIFI 159
Karimova Shaxnoza Uktamovna

RAQAMLI TO'LOVLAR VA O'ZBEKISTONDA KORPORATIV BOSHQARUV SHAFFOFLIGI 165
Ruziyeva Barno Yadgarovna

TIJORAT BANKLARIDA CHAKANA TO'LOV XIZMATLARINI RAQAMLI MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH 168
Maxmudov Boburbek Axmedjan o'g'li

ESG-ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПО ПРОИЗВОДСТВУ ПОЛИМЕРНОЙ УПАКОВКИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И МИРОВЫЕ ПРАКТИКИ 172
Ташпулатов Дильмурад Рустамович

MAJBURIY IJRO HARAKATLARINI RAQAMLASHTIRISHNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 177
Matmuratova Nasiba Azatovna

OZIQ-OVQAT KORXONALARIDA KICHIK BIZNESNING RAQOBATBARDOSHLIGINI CHEKLOVCHI OMILLAR TAHLILI 181
Pulatov Abdulla

INVESTITSION LOYIHALARNING IQTISODIYOTDA TUTGAN O'RNI VA ULARNI MOLIYALASHTIRISH ISTIQBOLLARI 185
Nazarov Aziz Avazovich

INVESTITSION LOYIHALARNING IQTISODIYOTDA TUTGAN O‘RNI VA ULARNI MOLIYALASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Nazarov Aziz Avazovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Hozirgi kundagi iqtisodiy jarayonlar, innovatsion texnologiyalar va yuqori raqobat zamonida bank tizimida ham tub o‘zgarishlar yuz bermoqda. Bu borada, banklar uchun asosiy faoliyat turi hisoblangan kreditlash faoliyati va investitsion loyihalarni moliyalash yo‘nalishini takomillashtirish ham muhim masalalardan biridir. Zamonaviy iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va milliy dasturlarni amalga oshirish sharoitida mamlakatimizda loyihalarni moliyalashtirishga bo‘lgan yuqori talab, shuningdek, uning amalga oshirilishiga oid metodologik qo‘llanmalarning yetarli darajada emasligi mazkur tadqiqotning yanada dolzarbligini anglatadi. Shu boisdan, ushbu maqolada investitsiya loyihalarining ahamiyati, xususiyatlari va rivojlantirish istiqbollariga doir fikrlar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: tijorat banklari, investitsiya loyihalari, kreditlash, samaradorlik, kredit risk, moliyalash, sindikatlashgan kreditlar.

Abstract. In the current era of economic processes, innovative technologies, and high competition, significant changes are also occurring in the banking system. In this context, improving lending activities, which are the main type of banking operations, and financing investment projects is one of the key issues. The high demand for project financing in our country under conditions of modern economic stability and the implementation of national programs, as well as the insufficient methodological guidelines for their execution, make this research particularly relevant. Therefore, this article discusses the importance, characteristics, and development prospects of investment projects.

Key words: commercial banks, investment projects, lending, efficiency, credit risk, financing, syndicated loans.

Аннотация. В современных условиях экономических процессов, инновационных технологий и высокой конкуренции в банковской системе происходят значительные изменения. В этой связи, совершенствование кредитной деятельности, являющейся основным видом деятельности банков, и финансирование инвестиционных проектов является одной из ключевых задач. Высокий спрос на финансирование проектов в нашей стране в условиях современной экономической стабильности и реализации национальных программ, а также недостаточность методологических рекомендаций делают данное исследование особенно актуальным. В статье рассматриваются значение, особенности и перспективы развития инвестиционных проектов.

Ключевые слова: коммерческие банки, инвестиционные проекты, кредитование, эффективность, кредитный риск, финансирование, синдицированные кредиты.

KIRISH

Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va bozor iqtisodiyoti sharoitida respublikamiz tijorat banklarining raqobatbardoshligini saqlab qolish uchun bank operatsiyalarini boshqarish va nazorat qilishning mukammal mexanizmi, jumladan, investitsiya loyihalariga doir mexanizmlarni takomillashtirish juda muhimdir. Tijorat banklari mijozlari uchun kredit berish jarayonini takomillashtirish ko‘p jihatdan ularning investitsiya jozibadorligini namoyish qilish va aktivlarni to‘g‘ri boshqarishni anglatadi. Shu jihatdan, loyihalarni moliyalashtirish mamlakatimizdagi korxonalarning rentabelligi, ishlab chiqarish samaradorligi va takror ishlab chiqarish jarayonlarini rivojlantirish uchun resurslar bilan ta’minlashning o‘ziga xos samarali omili hisoblanadi. Bu borada kredit berish mexanizmini ishlab chiqish va investitsiya jarayonining keng qamrovli tabiati, shuningdek, tijorat banklarining bu sohadagi faoliyatini kengaytirish bugungi kundagi dolzarb masalalardan biridir.

Ta’kidlash joizki, global raqobat muhitida ayniqsa turli xil moliyaviy xizmatlar va bank mahsulotlari sifati bir-biridan farqi kamayib bormoqda. Ushbu jarayonlarda banklarning bozorlardagi o‘rnini mustahkamlash va mijozlar oqimini kengaytirish maqsadida banklar uzoq, o‘rta va qisqa muddatli marketing strategiyalarini takomillashtirishi, bank xarajatlarini optimallashtirishi, raqamli bank xizmatlarini ko‘paytirishi hamda bank operatsiyalarini avtomatlashtirish uchun so‘nggi texnologiyalarni doimiy ravishda keng joriy etilishini ta’minlashi

zarur. Shu bilan birga, investitsiya loyihalarini moliyalash faoliyati ham bank xizmat turlarining muhim yo'nalishi sifatida yanada kengroq yondoshuvni va rivojlantirishni talab qiladi. Investitsion kreditlashni rivojlantirishda banklar omonatlar shaklida jalb qilingan resurslar doirasida va ular hisobidan berilgan kreditlarni samarali boshqarishni taqozo qiladi.

Odatda rivojlangan mamlakatlarda yirik davlat sektoriga tegishli loyihalar davlat qarzlari hisobiga moliyalashtiriladi. Aksincha, xususiy sektor loyihalari yirik kompaniyalar tomonidan korporativ kreditlar jalb qilish orqali moliyalashtiriladi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa loyihalar hukumatning xalqaro bank bozoridan qarz olishi, Jahon banki yoki Xalqaro valyuta fondi kabi rivojlangan moliyaviy institutlar hamda eksport kreditlari orqali moliyalashtirilishini guvohi bo'lishimiz mumkin. Shu o'rinda ta'kidlash kerakki, 2012-yilda dunyo bo'ylab loyihalarga kamida 375 milliard dollar miqdoridagi investitsiyalar moliyalashtirish usullari yordamida moliyalashtirilgan yoki qayta moliyalashtirilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

“Loyihalarni moliyalashtirish” jumlasiga huquqiy jihatdan mustaqil bo'lgan korxonaga bir yoki bir nechta homiy korxonalar va tashkilotlar hisobidan sarmoya kiritish maqsadida moliyalashtiriladigan jarayonlar deb ta'rif berilgan [1].

Kleimeier va Versteeg [2] kabi olimlarning fikricha, loyihalarni moliyalashtirish past daromadli mamlakatlarda iqtisodiy o'sishga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ular tomonidan 1991-2005-yillar oralig'idagi 90 ta davlatning 3 ta 5 yillik panel ma'lumotlari emperik tahlil qilingan bo'lib, agar past daromadli mamlakat loyihalarni moliyalashtirish hajmini 25 foizdan 75 foizga oshirsa, yillik iqtisodiy o'sish darajasi 0,67 foiz punktiga ko'tariladi degan xulosaga kelishgan.

XXI asrgacha bo'lgan davrda asosiy kapitalga investitsiyalar va ularning samaradorligi masalasi J. Lokk, R. Gobbs, A. Smit, D. Rikardo, J. S. Mill, K. Marks va A. Marshall kabi mashhur olimlar tomonidan ko'rib chiqilgan. Ushbu buyuk iqtisodchilarning ilmiy g'oyalari XX asrda chet ellik S. L. Brue, R. Dornbusch, J. M. Keynes, K. R. McConnell, O. Morgenstern, F. Knight, J. Neumann, N. Olderooge, J. Pinto, P. Samuelson, S. Fisher va boshqalar tomonidan o'rganilgan.

Christa Hainz va Stefanie Kleimeier [3] o'z ilmiy tadqiqotlarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda moliyalashtirish mexanizmining ahamiyati, risk va institutsional muhit ta'sirida qanday qo'llanishini o'rganishgan. Ularning tadqiqotidan asosiy maqsadlari — loyiha shartnomasini tuzishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va banklarning loyihada ishtirok etish jarayonida risklarni kamaytirishdagi rolini asoslashdir. Ular tomonidan olib borilgan empirik tadqiqot 64 ta mamlakat bo'yicha 4978 ta kredit bitimlari asosida amalga oshirilgan bo'lib, huquqiy tizim zaif bo'lgan davlatlarda ushbu turdagi moliyalashtirish kengroq qo'llaniladi deb ta'kidlashgan. Shuningdek, tadqiqotchilar xulosasiga ko'ra, siyosiy risk oshishi tufayli Jahon banki va xalqaro fondlar ishtiroki orqali moliyalash hajmi oshadi va loyihalarni moliyalashtirish orqali kreditlash barcha risk darajalarida samarali jarayon hisoblanadi.

MDH tadqiqotchilaridan Yu.V. Shenayev [4] o'zining “Loyihalarni moliyalashtirish — investitsion loyihalarni kreditlashning samarali usuli sifatida” nomli dissertatsion ishida loyiha bo'yicha moliyalashtirishni aralash turdagi kredit sifatida ta'riflagan va uning bank orqali kreditlash bilan asosiy bog'liqligini ta'kidlagan. Tadqiqotchi bank va korxona o'rtasidagi investitsion o'zaro ta'sirni tashkil etish uchun yangi mexanizmlar qo'llashni taklif qilib, maxsus bank texnologiyasiga asoslangan metodologiya ishlab chiqgan hamda moliyalashtirish mexanizmlari yordamida investitsiya jarayonini tashkil etishda sindikat kreditlardan foydalanish zarurligini asoslagan. Ilmiy ishda investitsion kreditlash shakllari va usullarini tahlil qilish orqali Rossiyadagi loyihalar bo'yicha moliyalashtirishni amalga oshirishdagi muammolar, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratishga qaratilgan investitsiya loyihalarini moliyalashtirish manbalarini shakllantirishdagi asosiy to's-iqlar keltirilgan va ularni loyihani moliyalashtirish mexanizmlari yordamida kamaytirish yo'llari taklif etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Investitsiya loyihalari, ularni moliyalashtirish usullari va banklarda ushbu jarayonlarning ahamiyati hamda ularga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilinib, bugungi kundagi investitsiya loyihalarini moliyalashtirish jarayonlari ko'rib chiqildi. Tahlil jarayonida ilmiy abstraksiyalash, taqqoslash, ekspert baholash, induksiya va deduksiya hamda tizimli tahlil usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bundan tashqari, mavzuning bibliometrik tahlili VOSviewer dasturi yordamida amalga oshirildi. Web of Science ma'lumotlar bazasidan olingan 854 ta maqola asosida kalit so'zlarning birgalikda uchrashuvi (co-occurrence) bo'yicha tahlil o'tkazildi. Natijada to'rtta asosiy yo'nalish aniqlandi (1-rasm).

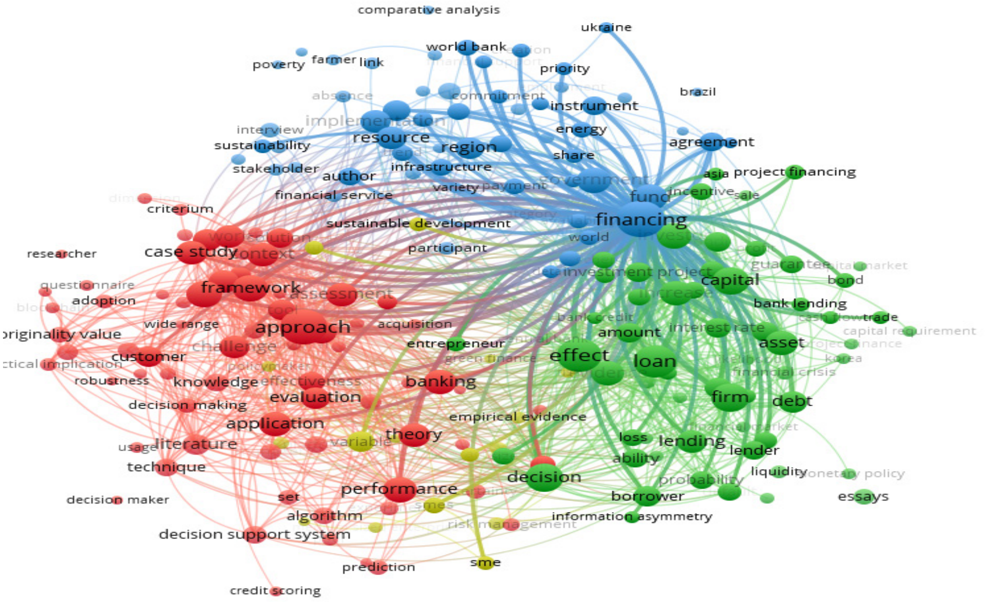

1-rasm. Tadqiqot mavzusiga doir adabiyotlarning bibliometrik tahlillari (2000-2025-y.)

- Qizil – “bank”, “yondashish”, “framework”, “amaliy o‘quv”, “baholash” va “ijro” kalit so‘zlari atrofida shakllangan bo‘lib, ushbu kalit so‘zlar eng yirik tugunlarni tashkil etadi. Bu asosan kredit ajratish jarayonlari, moliyalashtirishdagi yondoshuvlar va qaror qabul qilish, kredit skoring hamda moliyalashtirishga doir nazariy tadqiqotlarni o‘z ichiga oladi.
- Yashil – “kredit”, “qarz berish”, “aktivlar”, “kapital”, “ta’sir” va “bank orqali qarz berish” kabi kalit so‘zlar atrofida shakllangan bo‘lib, mavzuning asosiy va eng ko‘p qo‘llaniladigan kalit so‘zlarini ko‘rsatadi.
- Ko‘k – “moliyalashtirish”, “fond”, “kelishuv”, “resurs”, “region”, “infrastruktura”, “Jahon banki” va “energiya” mavzulariga bag‘ishlangan kalit so‘zlarni o‘z ichiga oladi.
- Sariq – “barqaror rivojlanish”, “kichik biznes subektlari”, “yechim” va “o‘zgarmas” kabi asosiy kalit so‘zlarni o‘z ichiga oladi.

Davrlar bo‘yicha qilingan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, 2018-2019-yillar oralig‘ida “moliyalashtirish”, “kredit”, “kredit ajratish”, “qarz”, “resurs”, “investitsiya loyihasi”, “fond” va “kapital” mavzulariga oid tadqiqotlar soni keskin oshgan. Bu esa so‘nggi yillarda loyihalarni moliyalashtirish jarayonlariga doir tadqiqotlar hamda investitsiya loyihalarini moliyalashtirish bilan bog‘liq xavfsizlik masalalari tadqiqotchilarning asosiy e’tiboriga aylanganidan dalolat beradi.

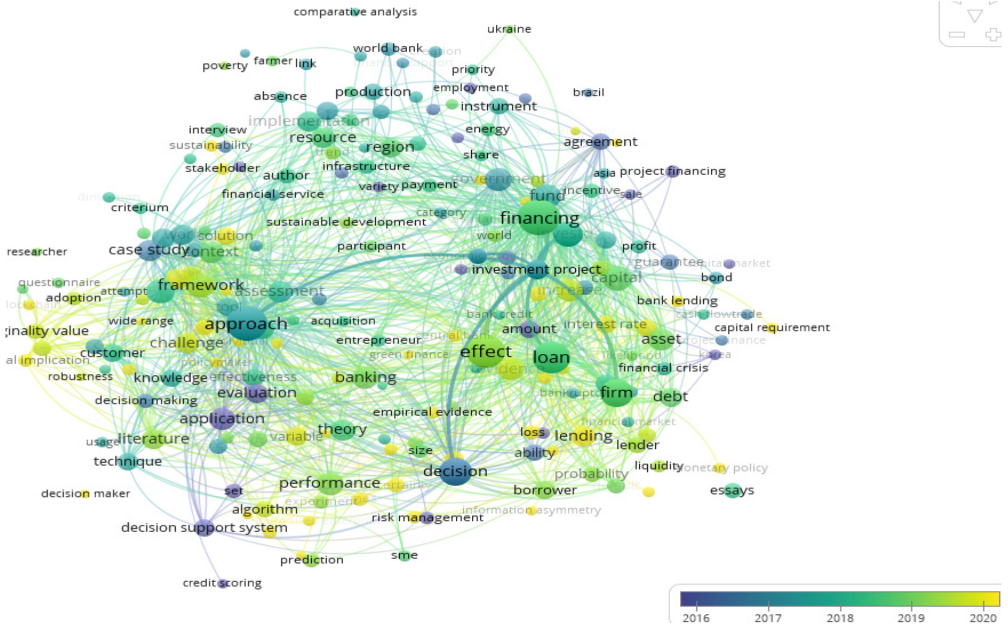

2-rasm. Bank va raqamli texnologiyalar mavzularidagi ilmiy tadqiqotlarning bog‘liqligi (2000-2025-y)

Xaritadan, shuningdek, “tadqiqot bo‘shlig‘i”ni aniqlaydigan bo‘lsak, banklarda loyihalarni moliyalashtirish jarayonlarini kreditlar asosida takomillashtirish va bank samaradorligini oshirishga ularning ta’sirini o‘rganish, shuningdek, rivojlanayotgan davlatlar, jumladan, O‘zbekiston Respublikasi mintaqasida investitsiya loyihalarining ahamiyati va rivojlantirish yo‘nalishlariga doir tadqiqotlar miqyosi juda kam ekanligini ko‘rish mumkin (2-rasm).

Ushbu grafiklar orqali asosiy tadqiqot mavzusiga yaqin yo‘nalishda ilmiy izlanish olib borgan tadqiqotchilarning nazariy va amaliy tajribalarini ham ko‘rish mumkin. Jumladan, A. Polyakova, E. Akhmetshin, A. Pavlyuk, G. Meshkovalarning [5] investitsion jozibadorlikning bir nechta ko‘rsatkichlari ta’sirini baholashga qaratilgan tadqiqotlarida asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalarning o‘zgarishi ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (R&D) xarajatlari hamda bandlik darajasining o‘zgarishiga nisbatan ekonometrik tahlillar orqali o‘rganilgan.

Olingan natijalarga ko‘ra, ushbu omillarning ta’siri statistik jihatdan ahamiyatli deb baholangan. Xususan, ichki R&D xarajatlarining kapital qo‘yilmalarga ta’siri yuqoriroq ekanligi aniqlangan. Investorlar o‘z mablag‘larini investitsiya qilish to‘g‘risida qaror qabul qilishda, avvalo, intellektual salohiyatni rivojlantirish darajasiga e’tibor qaratishi asoslab berilgan.

Shuningdek, investitsion jozibadorlikni baholashning turli yondashuvlari keltirilib, dispersiya tahlili yordamida asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalarning eng yuqori o‘rtacha qiymati bandlik darajasi yuqori va R&D xarajatlari katta bo‘lgan guruhga to‘g‘ri kelishi aniqlangan. Aksincha, eng past qiymat har ikkala ko‘rsatkich ham past bo‘lgan guruhda kuzatilgan. Shu bilan birga, bandlik darajasi yuqori, ammo R&D xarajatlari past bo‘lgan guruhda o‘rtacha qiymat bandlik darajasi past, lekin R&D xarajatlari yuqori bo‘lgan guruhga nisbatan past ekanligi aniqlangan.

Shunday qilib, natijalarga ko‘ra, Rossiya hududida asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi bandlik darajasi va R&D xarajatlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, R&D xarajatlari investitsiyalarga kuchliroq ta’sir ko‘rsatishi aniqlangan.

O‘rganilgan nazariy va amaliy tadqiqotlardan kelib chiqib tuzilgan 3-rasm ma’lumotlaridan ham ko‘rish mumkinki, investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda asosiy elementlar quyidagilardan iborat: loyiha obyekti (qaysi aktivga mablag‘ yo‘naltirilishi), loyihaning maqsadliligi, qanday muammolarni hal etishi, loyiha muddati va samaradorlik ko‘rsatkichlari.

Shu bilan birga, loyihaning qaysi manbadan moliyalashtirilishi, unda qarz va o‘z mablag‘lari ulushi, ishtirokchilar tarkibi, amalga oshirish vositalari hamda loyihadan olinadigan iqtisodiy natijalar va samaradorlik bo‘yicha kutilmalar loyihaning barcha subyektlari uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

3-rasm. Investitsiya loyihasining asosiy elementlari

Ko‘pchilik hollarda investitsion kreditlashni mamlakat iqtisodiyotining real sektoriga qo‘llashdan ikkita asosiy maqsad ko‘zda tutiladi: moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlash orqali bank tizimini barqarorlashtirish hamda kredit resurslarini jalb qilish orqali banklar va ishlab chiqarish korxonalarining bozordagi raqobatbardoshligi va mavqeini mustahkamlash orqali iqtisodiyotni rag‘batlantirish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Loyihalarni moliyalashtirish, qisqa qilib aytganda, yirik loyihalar uchun uzoq muddatli qarz mablag‘larini jalb qilish usuli bo‘lib, loyiha tomonidan yaratilgan naqd pul oqimiga asoslangan kreditlashga tayangan bo‘ladi. Bu esa loyihaning qurilish, ekspluatatsiya va daromad bilan bog‘liq xavflarini batafsil baholash hamda ularni

investorlar, qarz beruvchilar va boshqa ishtirokchilar o‘rtasida shartnomalar va kelishuvlar orqali taqsimlashni nazarda tutadi.

Ushbu yo‘nalishni takomillashtirishda unga doir amaldagi me’yoriy-huquqiy bazani mustahkamlash, banklarning ichki normativ hujjatlarini takomillashtirish hamda investitsion moliyalashtirishga oid qonunchilik asoslarini rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Esty, B.C. (2007). An overview of project finance and infrastructure finance: 2006 update. Boston: Harvard Business School Publishing.
2. Kleimeier, S., & Versteeg, R. (2010). Project finance as a driver of economic growth in low-income countries. Review of Financial Economics, 19(2), 49–59. https://doi.org/10.1016/j.rfe.2010.01.002
3. Hainz, C., & Kleimeier, S. (2012). Political risk, project finance, and the participation of development banks in syndicated lending. Journal of Financial Intermediation, 21(2), 287–314. https://doi.org/10.1016/j.jfi.2011.10.002
4. Шенаев, Ю.В. (2006). Проектное финансирование как эффективная форма кредитования инвестиционнйкҳ проектов. Диссертация ва автореферат (ВАК РФ 08.00.10).
5. Polyakova, A.G., Akhmetshin, E.M., Pavlyuk, A.V., & Meshkova, G.V. (2019). Investment appeal of a region and its impact on investment inflows. Entrepreneurship and Sustainability Issues, 7, 1089–1097.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir oʻgʻli

2026. № 4

© Materiallar koʻchirib bosilganda ""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna boʻlishingiz mumkin. Obuna boʻlgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga toʻlov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida joʻnatishingizni soʻraymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga joʻnatamiz.

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulugʻbek tumani
Kumushkon koʻchasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz